
SLOVENŠČINA V ZNANOSTI IN NA UNIVERZI

Sporazumevanje v znanosti in na univerzi: uboga slovenščina ali uboga jezikovna politika?

Vprašanja v zvezi z jezikom visokošolskega izobraževanja na Slovenskem niso nova, konec koncev je nastanek Univerze v Ljubljani povezan prav z dejstvom, da je takratna intelektualna in politična elita razumela pomen izobraževanja v slovenščini na univerzitetni ravni. Skoraj sto let kasneje se morda zdi, da težav ni – ali kot je na Posvetu o slovenskem jeziku, ki ga je 15. maja 2007 organizirala SAZU, v pozdravnem govoru menil njen predsednik akademik dr. Boštjan Žekš: vprašanje univerzitetnega jezika na Slovenskem je izmišljen problem, ki ga prav zato ne znamo rešiti.

Ta »izmislek« se je kot pereča točka porodil pomladi 2006, ko smo univerzitetni učitelji in sodelavci Katedre za novinarstvo Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani ter Oddelka za slovenistiko in Oddelka za slavistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani na javnost in univerzo naslovili listo odprtih vprašanj v dokumentu Strategija univerze ter slovenščina kot znanstveni in učni jezik (v nadaljevanju ga objavljamo). Izhajali smo iz dokumentov, ki jih je sprejela Republika Slovenija in ki prinašajo – posredno ali neposredno – možnost, da bo slovenščina brez poglobljene in načrtovane jezikovne politike izgubila status ustavno in zakonsko zagotovljenega učnega jezika in s tem izgubila pomembno funkcijsko področje: jezik znanosti (Bolonjska deklaracija, vladni Okvir gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji). Tudi Univerza v Ljubljani v svoji strategiji kot enega pomembnih ciljev navaja povečevanje vpisa tujih študentov (vsaj 10 %) in v okviru profesorske izmenjave cilj, da bi vsaj 10 % programov izvajali tuji predavatelji. A ker se strateška usmeritev univerze in države glede povečanja izmenjav ujema, je gotovo naravna zahteva, da Ministrstvo za znanost, visoko šolstvo in tehnologijo nameni takim programom in dejavnostim dodaten denar.

Temu dokumentu je sledila radijska oddaja Intelekt (18. julija 2006), ko sva s kolegico dr. Ado Vidovič Muha na Radiu Slovenija poskušali razložiti, zakaj je intervencija potrebna. Vodja sektorja za slovenski jezik pri Ministrstvu za kulturo dr. Janez Dular je o našem dokumentu poročal na redni konferenci EFNIL-a (European Federation of National Institutions for Language – Evropska zveza državnih jezikovnopoličnih ustanov) 21. novembra 2006 v Madridu in predlagal, da zaradi aktualnosti EFNIL postavi to temo na dnevni red svoje prihodnje konference, kar je bilo sprejeto.

Sledil je Posvet o jeziku znanosti in visokega šolstva na Slovenskem (8. decembra 2006), ki sva ga podpisana organizirala v okviru tedna ljubljanske univerze. Razpravljalci so pripravili poročila s tega posveta in tematski sklop, ki je pred vami, je sestavljen iz njih. Uvrščeni so vsi prispevki vabljenih govorcev, in sicer po vrstnem redu njihovih nastopov (nastopal ni le prorektor dr. Peter Maček, a je že pred posvetom poslal svoje mnenje). Glede na dolžino izstopata dva, tj. pregled znanstvenih objav po jezikih, ki ga je prispeval direktor Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS dr. Franci Demšar in ga objavljamo v celoti zaradi

sistematičnega in povednega prikaza, ter predstavitev problematike mednarodne izmenjave na primeru Fakultete za družbene vede, ki gotovo potrjuje, da je situacijo treba rešiti in da problem univerzitetnega jezika ni izmišljen.

Tem dogodkom je 17. aprila 2007 sledila operativna razprava o jezikovnih vprašanjih na Univerzi v Ljubljani, ki so se je udeležili prorektorica dr. Julijana Kristl, prorektor dr. Ivan Svetlik, vodje mednarodnih pisarn univerze, ekonomske, pedagoške, ekonomske in fakultete za družbene vede ter podpisana.

V izhodiščih, zapisanih pred sestankom, je bilo jasno postavljeno, da izhajamo iz domneve, da Univerza v Ljubljani želi ohraniti in nadalje razvijati slovenščino kot učni jezik visokošolskega izobraževanja, hkrati pa si želi zagotoviti nemoteno mednarodno razsežnost svojega delovanja.

Sklepi pogovora so bili, da se Senatu UL predstavi predlog imenovanja komisije, ki bo pregledala obstoječe prakse izvajanja mednarodne izmenjave po članicah UL, jih ovrednotila s stališča uspešnosti, praktičnosti, finančne izvedljivosti ipd. ter jih ponudila vsem članicam na izbiro (ali priporočila samo najuspešnejše).

Podpisana pa sva dobila zadoščitev, da pripraviva predlog dopolnitve habilitacijskega procesa, ki ne bo samodejno više vrednotil tujejezičnih objav in zapostavljal objav v slovenščini, saj smo se strinjali, da je treba vzpostaviti spodbude za smotno objavljanje znanstvenih/strokovnih besedil v slovenščini, seveda ne na račun kakovosti.

Oba sklepa se nanašata na najbolj pereči točki slovenskega znanstvenega in univerzitetnega jezika ter sta gotovo tudi izjemno pomembni točki slovenske jezikovne politike, ki je nedavno dobila Resolucijo o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2007–2011. Deseti cilj te resolucije je utrditev slovenščine v slovenskem visokem šolstvu in znanosti. V desetih točkah tega desetega cilja je navedena ključna problematika, a kaj, ko politika za vzporedno izvajanje slovenskih in tujejezičnih programov ne predvideva proračunskih sredstev.

Strategija univerze ter slovenščina kot znanstveni in učni jezik

V zadnjih letih je Slovenija sprejela kar nekaj zavezujočih dokumentov, ki na prvi pogled nimajo nikakršne povezave z vprašanjem univerzitetnega učnega jezika v R Sloveniji. V resnici pa prinašajo – posredno ali neposredno – možnost, da bo slovenščina brez poglobljene in načrtovane jezikovne politike izgubila status ustavno in zakonsko zagotovljenega učnega jezika in s tem izgubila pomembno funkcijsko področje: jezik znanosti. Tako na primer Bolonjska deklaracija na več mestih kot enega glavnih ciljev (cilj 3) navaja večjo mobilnost študentov in profesorjev, vladni Okvir gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji pa v ukrepu 28 to nadgrajuje na več mestih:

- Zagotoviti mednarodno izmenjavo (mobilnost) učiteljev, dijakov in študentov, vključno s pospeševanjem mednarodnega sodelovanja in izmenjav, denimo z nacionalnimi in EU programi mednarodne mobilnosti posameznikov in skupin. Vzpostavitev učinkovitega sistema vseživljenjskega kariernega svetovanja (*lifelong guidance*).
- V izobraževalne univerzitetne programe za učitelje uvesti kot obvezni predmet en tuji jezik, ki se govori na območju Evropske unije.
- Odpraviti omejitve za rabo angleščine pri prenašanju sodobnih znanj, delu tujih učiteljev in

oblikovanju mednarodnih izobraževalnih programov, hkrati pa spodbujati prevajanje temeljnih del vseh znanstvenih področij v slovenski jezik.

Na podlagi obeh dokumentov se zdi samoumevno, da Univerza v Ljubljani v svojem osnutku Strategije kot enega pomembnih ciljev navaja povečevanje vpisa tujih študentov (vsaj 10 %) in v okviru profesorske izmenjave cilj, da bi vsaj 10 % programov izvajali tuji predavatelji.

Vsem tem dokumentom je skupno, da nikjer ne odpirajo, kaj šele rešujejo vprašanja izvedbe programov za tujce, reformni predlog celo izrecno »odpravlja omejitve za rabo angleščine«, *de facto* torej odpravlja slovenščino; Univerza v Ljubljani pa v popravku osnutka Strategije pristavlja, da bo tuje študente vključila v tečaj slovenščine. A ne prevajanje v slovenščino, ki ga omenja reformni okvir, ne vključevanje študentov v tečaje slovenščine samo po sebi ni dovolj. Razmislek o položaju slovenščine kot znanstvenega in učnega jezika je v tem trenutku nujen, celo usoden. Če jezikovno vprašanje prepustimo toku dogodkov, bomo soodgovorni za izbris v marsičem najpomembnejšega funkcijskega področja delovanja slovenskega knjižnega jezika.

Jezikovnokulturne in družbene razmere v naši državi so take, da vsako razpravljanje o položaju slovenščine odpre dva skrajna – in enako neplodna – odziva: pokroviteljskega, ki apriorno zagovarja popolno zaščito in zaprtost slovenščine, in anarhističnega, popolnoma odprtega, ki se predvsem pri razpravah o slovenščini v znanosti in na univerzi kaže v dvomu o smiselnosti njenega obstoja oz. celo verjetju, da je edini jezik znanosti angleščina.

Tale razmislek ne želi biti del te ali one skrajnosti. Opozoriti želi:

- da je ustavna pravica vsakega slovenskega študenta, da posluša predavanja in opravlja študijske obveznosti v slovenskem jeziku;
- da je Univerza v Ljubljani dolžna razvijati slovenski znanstveni in strokovni jezik, saj jo k temu zavezujejo okoliščine njenega nastanka in njeno poslanstvo, seveda tudi Zakon o visokem šolstvu;
- da nas bolonjska prenova sili k resnim ukrepom, ki bodo izključili kakršnokoli možnost, da tuj jezik postane prevladujoči učni jezik slovenske univerze.

Zavedajoč se pomembnosti pretoka študentov in učnega osebja, tak razmislek ne izključuje programov v tujem jeziku. UL mora v okviru izvrševanja svoje strategije resno razmisliti o smiselnem načinu vključevanja tujih študentov, kar je po našem mnenju zares možno edinole s kakovostnimi vzporedni programi, katerih predmete bi lahko izbirali tudi domači študenti. Univerza bi morala znotraj vsake članice ponuditi in financirati vsaj en tak program, ki bi bil del verificiranih programov, torej izbor najprimernejših predmetov, zanimivih za tujce. Tako bi se izognili nenaravni situaciji, da slovenski študenti zaradi enega, dveh ali petih tujcev v predavalnici poslušajo predmet v angleščini, čeprav je to celo proti Zakonu o visokem šolstvu, ki je glede jezika zelo nenatančen. Statut UL ga le povzema in ne rešuje vprašanja, kaj pomeni »večje število tujih študentov«. Kakovostni tuji programi (denimo vsaka članica enega v okviru UL) pa bi gotovo pomenili konkurenčno prednost ljubljanske univerze.

Ob tej najbolj sistemski možnosti se lahko na univerzah uveljavijo tudi druge praktične jezikovne in sporazumevalne rešitve pri morebitnem vključevanju tujih študentov v druge predmete, ki se sicer poučujejo v slovenščini; npr. dejansko bogatejše sofinanciranje učinkovitega učenja slovenščine tujih študentov (zdaj je sredstev zelo zelo malo kljub zakonski in drugi deklarativni podpori), rešitve z izročki predavanj in konzultacijami v tujih jezikih ter s predavanji in frontalnim delom v slovenščini (pri čemer bi morali izročke in konzultacije

dotatno plačati), pa spodbujanje študentske solidarnosti in tutorstva oziroma partnerskega odnosa med domačimi in gostujočimi študenti ipd.

Pri vprašanju o jeziku ne moremo mimo odprtega vprašanja jezikovne zmožnosti univerzitetnih učiteljev in učiteljic. Že zmožnost v slovenščini je spričo pomanjkanja slovenščine kot strokovnega predmeta na slovenskih univerzah pri marsikaterem visokošolskem učitelju pomanjkljiva in mu onemogoča učinkovito delo. Koliko učiteljev pa ima res dovolj visoko predavateljsko zmožnost v angleščini ali drugem tujem jeziku? Za večino se lahko upravičeno vprašamo, ali so res sposobni znanstveno in pedagoško ubesedovati zahtevno vsebino v tujem jeziku. Točki vladnega reformnega okvira, ki govori o obveznem evropskem tujem jeziku v izobraževalnih univerzitetnih programih za učitelje, lahko sicer pritrdimo, vendar bi ob tem pričakovali, da glede na zaveze in obveze v slovenski ustavi, zakonih, deklaracijah in statutih prostor v programih dobi tudi slovenščina kot strokovni in znanstveni jezik.

Koliko sta država in Univerza pripravljeni vložiti v reševanje teh vprašanj in ali se v resnici sploh zavedata njihovega pomena? Samoumevnost ideje o »mobilnosti« študentov in profesorjev novega visokošolskega obzorja kaže, da se o jeziku slovenske univerze in znanosti ne želi izreči nihče. Ker je nevarno. Načelno stališče o tem je v analitičnem prispevku podala prof. dr. Ada Vidovič Muha v Delu (Književni listi, 25. 1. 2006, str. 12: Slovenska univerza in znanstvena razprava v slovenščini), in ker sumimo, da opozorilo na perečo problematiko ni vstopilo v zavest odločujočih posameznikov, moramo nanj ponovno opozoriti. Ni politika in ni vodstva univerze, ki bi bili pripravljeni izreči tisto, kar je v vseh omenjenih dokumentih vsebovano: politika in vodstvo Univerze v Ljubljani se odrekata slovenščini v visokem šolstvu in znanosti. A tega ne bosta storila izrecno, ker ni popularno, ker ni korektno, temveč postopoma in kar mimogrede. Proti temu izrekamo svoje nasprotovanje.

Ljubljanska univerza je nastala tudi zato, da bi dokazala enakopravnost in odličnost slovenskega jezika ter njegovo sposobnost, da lahko deluje in izpolnjuje svojo polnofunkcijskost na najbolj zahtevnem področju človekovega delovanja in mišljenja – v znanosti. Zaradi želje po izrazitejši mednarodni razsežnosti in večji kvaliteti, kaj šele zaradi tržne logike se ta ista univerza (skupaj s slovensko državo) ne sme odreči slovenščini. Odreči pa se ji je tudi ni treba: vzporedni programi so dobra možnost za reševanje »mobilnosti« in upoštevanje ustavne pravice do rabe slovenskega jezika na vseh stopnjah izobraževanja.

Sestavila:

Monika Kalin Golob
Fakulteta za družbene vede

Marko Stabej
Filozofska fakulteta UL

Podpisniki:

Katedra za novinarstvo, Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani
Oddelek za slovenistiko, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Oddelek za slavistiko, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Ada Vidovič Muha

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Slovenščina kot jezik znanosti in univerze – da ali ne

Gre za nevhvaležno temo, ki slovenski strokovni in znanstveni prostor razdvaja: po eni strani se ji očita populizem, domačijskost, po drugi pozerstvo, lov za hitrim učinkom in površno tržnostjo, skratka, težišče jezika kot da se je premaknilo samo na jezikovni izraz, na nasprotje slovenščina ali angleščina v katerikoli varianti ali sploh kakršnakoli, vsebina v vsem tem ostaja nekako ob strani.

Vendar je prav, da je tema o jeziku v znanosti tako odmevna. Prav je, da se v tem skrajnem trenutku ustavimo, da premislimo, skušamo argumentirati svoja stališča, da se, skratka, odločimo, kako naprej. Odprimo samo nekaj, med seboj povezanih vprašanj.

Menim, da bi se tako država, konkretizirana z ustreznimi državnimi inštitucijami, kot civilna družba, zlasti seveda znanstvene ustanove (univerza, SAZU), morale že enkrat odločiti, ali želijo imeti slovensko univerzo ali samo univerzo na Slovenskem. Gre za zelo pomembno vprašanje, ki se sicer izraža z izbiro jezika, dejansko pa se je v aktualnem času začelo zatikati pri vrednostni opredelitvi znanosti, še posebej pri tistem segmentu, ki naj bo vsebina univerzitetnega študija. Namreč vrednotenje znanstvenosti oz. znanstvenost postaja tržno merljiva kategorija, trg pa je prostor konkurence kapitala, konkurence neposrednega kapitalskega dobička. Tako prihaja do hude getizacije humanistike, se pravi do getizacije prav tistega segmenta znanosti, ki utemeljuje jezikovno različnost kot nepresegljivo kulturno vrednoto. Znano humboldtovsko načelo, da je različnost jezikov posledica različnosti videnja in razumevanja sveta, je Kocbek v zgodnjih 60-ih letih zaostрил v pravico do resnične in ne diktirane demokratičnosti, ki se najprej dokazuje v svobodni rabi jezika skupnosti, v primeru slovenščine naroda, ki ji posameznik pripada.

Z razvijanjem slovenske univerze, predvsem z možnostjo »ponudbe« tistih segmentov znanosti, ki izvirajo iz posebnih zgodovinskih izkušenj njegovih nosilcev, iz posebnih družbenih, političnih okoliščin njihovega bivanja, ne nazadnje pri znanosti nasploh iz izkušenj t. i. selektivne globalnosti, lahko prispevamo svoj ustvarjalni delež k oblikovanju evropskega kulturnega prostora; gre torej za bistvo včasih tako popreproščene predstave interdisciplinarnosti. Menim, da je potrebno skladno zlasti s kulturnimi prvinami identificiranega državotvornega naroda »humanistične študije, kulturo, jezik« ne samo »ohranjati« kot zgodovinski relikv in jih v smislu tovrstne kuriozitet ponujati tujim študentom v angleščini, npr. v obliki »slovene studies«, ampak jih razvijati in smiselno vgrajevati v študijske programe drugih področij znanosti. Že večkrat je bilo zapisano in povedano, včasih tudi v dopisih ministrom in ministrstvom, da bi moral slovenski znanstveni jezik postati sestavina študijskih programov vseh fakultet slovenskih univerz, če seveda želimo razvijati pojmovni svet znanosti na Slovenskem vsaj približno skladno z razvojem njene univerzalne pojmovnosti. Seveda ne gre samo za jezik znanosti, gre tudi za njeno aplikativnost, za strokovni jezik od pravno-upravnih do informacijskotehnoloških in drugih področij.

Samo z enim ponazorilom naj se dotaknem ravnanja slovenske politike oz. inštitucij, ki so pravzaprav pravi vir tudi »slovene studies ponudbe«. Pred kratkim sem zvedela, da se 160 študentov, ki so prišli v Ljubljano kot Sokrat-Erazmusovi štipendisti, zanima za slovenščino, da se jo resnično želijo učiti. Država Slovenija tem štipendistom, drugi namreč sploh niso v

njenem tovrstnem razvidu, financira enomesečni tečaj slovenščine – kljub njihovi želji po vsaj celoletnem učenju jezika države, v katero so prišli. Če karikiram, jih torej usposablja za preživetveno stopnjo znanja, za neke vrste pohlinovsko slovenščino, ko se tujec v deželi Kranjski nauči, kako naj vpraša po prenočišču, hrani in drugih nujnih človeških potrebah. Sprašujem se, ali res prevladuje stališče, da študentov, ki pridejo na slovensko univerzo, sploh ne zanima slovenski jezik? Od kod tako nepojmljiv občutek naravnost ničeve lastne samopodobe? Ali jim s tem, ko jim ponujamo angleške »slovene studies« v najširšem smislu brez vsaj vzporednega učenja slovenščine, ne ponujamo lastnega, slovenskega provincializma? Pa se zgledujmo v tem primeru res po Slovakah, ki jih ni tako veliko kot npr. Italijanov, da ne bodo samo Francozi vedno kvarili slovensko predstavo o vseevropski jezikovni idili.

Nič ne bom govorila o umestitvi humanističnih raziskav v t. i. vrednostno lestvico Agencije za raziskovalno dejavnost RS, nič o stiskah slovenščine na ravni prevajalstva v EU. Navsezadnje nič nisem rekla tudi o slovenskem Nacionalnem programu jezikovne politike, ki bi moral biti temeljni akt nacionalne strategije države in ne samo določene vlade, pa tak kot je, se pravi na več kot 70-ih straneh sicer z akribijo zbranega, vendar problemsko premalo hierarhiziranega gradiva, kliče po izpostavitvi treh, štirih jedrnih vprašanj z utemeljitvijo morda na desetih straneh. Nobene besede ni bilo o lahko usodnem vplivu ugašanja vloge slovenščine kot znanstvenega in strokovnega jezika na knjižni jezik, ki edini premore za znanost značilno stopnjo pojmovnosti; seveda pa se ob teh razmišljanjih vedno jasneje oblikuje vprašanje, ali nam sploh še gre za knjižni jezik in njegovo družbeno vlogo. – Vsak od teh problemov bi si zaslužil temeljit pogovor.

V tem kontekstu ni bilo tudi nič rečenega o izjemno zanimivi temi, o zgodovini nastajanja slovenske univerze in vlogi jezika v njej – temi, ki me je potisnila v sprva nehoteno primerjavo razmerja med ravnanjem slovenskih intelektualcev in politikov v aktualnem in določenem zgodovinskem času. Ostaja namreč dejstvo, da bi bilo za prečiščenje lastne samopodobe nujno potrebno imeti v aktivni zavesti občudovanja vreden napor vseh relevantnih dejavnikov za ustanovitev slovenske univerze, kasneje za njeno ohranitev in razvoj v zahtevnem, večkrat konfliktnem razmerju navzven. Te konfliktnosti kot da ni več, morda tudi zato slovenska univerza izgublja svojo temeljno vlogo pričevanja o enakovredni odličnosti slovensko izražene znanstvene misli.

Na koncu samo še en stavek: Tako kot je absurдна zaprtost in samozadostnost, je absurдна tudi naivnost, da bo opustitev slovenščine kot jezika znanstvene razprave rešila slovensko znanost oz. ji dala celo pečat univerzalne vrednosti. Kot sem že zapisala: univerza z globalnim jezikom, univerza na Slovenskem je namreč lahko samo filiala na kapitalski segment omejenega zgolj informacijskotehnološkega segmenta družbe.¹

¹ Prispevek (avtorice tega zapisa, op. ur.) z naslovom *Slovenska univerza in znanstvena razprava v slovenščini*, kjer je beseda tudi o zgodovini nastajanja slovenske univerze z navedeno literaturo, je natisnjen v zborniku *Razvoj slovenskega strokovnega jezika z mednarodnega simpozija Obdobja 24* (Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik 2007); v skrajšani in prilagojeni obliki je bil objavljen tudi v *Delu*, KL, 25. januarja 2006, str. 12.

Tomo Korošec

Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani

Prispevek k razpravi o jeziku znanosti in visokošolskega izobraževanja na Slovenskem

Razkol v pogledih na slovenščino v znanosti, kakor se kaže v razpravah na tej okrogli mizi, moramo odpraviti znotraj naše univerze. Politike in države tu ni treba klicati za posrednika. Država in politika morata pač slediti slovenski ustavi in določilu o veljavnosti slovenščine kot nacionalnega jezika, odgovorni pa sta za nacionalne projekte, kakor je bil *Slovar slovenskega knjižnega jezika*.

Napetosti med humanistiko in družboslovjem na eni ter naravoslovjem in tehnologijo na drugi strani so že od prej, med raziskovalci in univerzitetnimi učitelji teh ved znotraj univerze se kažejo v želji po prevladi, vse pa izhaja iz praviloma enostranskega poudarjanja pomembnosti tega ali onega strokovnega področja v življenju družbe. Sklicevanje na »čisto pomembnost« je neproduktivno, saj daje prednost zdaj temu, zdaj drugemu pristopu, žal pa se je zdaj zaostriilo prav na položaju slovenščine, ko so začeli izraziteje delovati neogibna internacionalizacija znanosti sploh, nesorazmerno poudarjanje znanstvenih objav v tujih jezikih pri vlogah za napredovanje v višje učiteljske nazive, bolonjski študijski programi in zahteve po izvajanju predmetov v neslovenskem jeziku. Če ne postavimo pod vprašaj ustavnega načela o nacionalnem položaju slovenščine, so nastali problemi organizacijske narave, treba jih je rešiti znotraj univerze, in sicer z ustrezno mero občutljivosti za splošne interese nacije, to pa vključuje neizpodbitna dejstva, kot je npr. to, da obstajajo področja, zlasti v humanistiki, pa tudi v družboslovju, kjer raziskav ne bo opravil nihče drug kakor domači raziskovalci (lahko tudi z mednarodnim sodelovanjem) za praviloma domače interesente, za domačo strokovno in kulturno javnost, in nadalje, da je razvoj sleherne znanosti nerazdružljivo spet z razvojem njenega izrazja. Glede tega nam je za pričujočo debato dal pomenljivo iztočnico družboslovec akademik Zdravko Mlinar:

Iz osebne izkušnje naj povzamem, da sem že več desetletij pogosto v zadregi, na koga naj se obrnem, da bi se z njim posvetoval glede uvajanje novih izrazov v slovenski jezik, še zlasti na podlagi angleških virov. To sem doživljal kot osebni problem, čeprav naj bi bila to »naša skupna stvar« in še posebej nekaterih institucij. (Zdravko Mlinar, Slovenski jezik in jezikovna politika kot družboslovni izziv. Kontekst, udeleženci in vrednote: spoznavni in akcijski vidiki. Teorija in praksa XLIII, 2006, 5–6, 635.)

Zabloda je misel, da se katerakoli od znanstvenih panog ali ved na Slovenskem, pa naj je še tako »svetovna«, lahko razvija brez izhodišča v slovenskem jeziku in samo s poimenovalnim aparatom v kakšnem tujem jeziku. Dokler nam slovenska ustava jamči za slovenski jezik v sleherni izmed znanstvenih panog, je sicer atmosfera za »dihanje« v slovenščini sorazmerno dobro zagotovljena, kakor hitro pa popustimo pri tej ali oni (češ, to je tako visoka ali ozka znanost, da slovenščina tu nima kaj iskati), bomo dovolili nastanek »ozonske luknje«, ta pa bo brž generirala naslednjo in naslednjo.

Jezik v znanostih ali znanstvenih panogah tako zadeva kulturne probleme slovenstva. Zato nima nihče pravice slovenskega znanstvenika, raziskovalca, univerzitetnega učitelja in študenta z izgovorom na internacionalizacijo znanosti, bolonjske programe ipd. tirati stran od slovenskega jezika. To velja tudi za fakultetna predavanja v katerem od tujih jezikov, pa naj jih izvaja domači ali gostujoči predavatelj. Seveda so taka predavanja že zdaj neogibna, gotovo tudi dobrodošla za oplajanje slovenskega strokovnega izrazja, kar velja tako za učitelje kakor za njihov slovenski

avditorij, vendar le kot vzporedna s prvotnimi slovenskimi. Vidi se, da je to ob spoštovanju temeljnega ustavnega načela rešljivo organizacijsko vprašanje.

Na državo (in seveda na politiko) pa je treba nasloviti zahtevo po izgradnji slovenskega izrazijskega aparata sleherne od znanstvenih panog. Tudi to je kot enega od predlogov v navedeni razpravi oblikoval Zdravko Mlinar:

SAZU bi lahko dal pobudo, naj se kot norma uveljavlja pričakovanje, da vsako znanstveno (disciplinarno) področje – v sodelovanju z jezikoslovci – izdela oz. sodeluje pri izdelavi terminološkega slovarja. /.../ (653.)

Terminoloških slovarjev posameznih strok (ne sicer vseh) imamo v slovenščini veliko število. Tu nikakor nismo zamudniki. A celotno obstoječe izrazijsko bogastvo, iz katerega se bodo videle poimenovalne zmožnosti slovenščine in se bo črpalo za vse nadaljnje poimenovalne zahteve in »izobraževanje« jezika, to pa je stvar nacionalnega projekta, kakor je bil epohalni *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Tezaver slovenskega izrazja je v tej zvezi velika nacionalna naloga prihodnosti in prvovrstno politično vprašanje.

Franci Demšar
direktor ARRS
Stojan Sorčan
ARRS

Znanstvene objave v slovenskem in tujem jeziku

Uvod

Besedilo prikazuje večplasten problem znanstvenih objav v slovenskem in tujem jeziku z vidika politike Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (v nadaljevanju ARRS) pri vrednotenju raziskovalnih rezultatov. Prikazan je pregled objav slovenskih raziskovalcev v najpomembnejši mednarodni bibliografski bazi znanstvenih člankov (*Web of Science*) ter pregled objav slovenskih raziskovalcev v domačih in tujih znanstvenih publikacijah v primerjavi s finskimi raziskovalci.

Znanstveno objavljane v primežu mednarodnega in nacionalnega okolja

Spoznavna narava znanosti je nadnacionalna, zato je ni mogoče nacionalno omejevati. Znanstveni rezultati morajo biti na razpolago kritičnemu preverjanju drugih, kar je mogoče le preko publiciranja, ki omogoča odprto, mednarodno komunikacijo. Znanost je vpeta v lokalno in nacionalno okolje, saj je njen ključni kulturni in razvojni del. Iskanje pravega jezikovnega ravnotežja med globalnim in lokalnim je pomembno vprašanje raziskovalnih politik, ki zaradi razvijanja kulturnih razlik ter hkratnih teženj po globalnem medsebojnem sporazumevanju

vedno bolj narašča.² Za majhne narode s svojim jezikom je jezikovna vpetost v svet še toliko pomembnejša. Slovenščina je pred kratkim postala eden izmed 23 uradnih jezikov Evropske unije ter enakopravna z vsemi drugimi jeziki narodov držav članic. A jezikovni nesporazumi in težnje po nujnem enotnem nastopanju v svetu niso zato nič manjši; tudi v znanosti ne. Mednarodno znanstveno sodelovanje je pogoj uspešnemu raziskovanju. Pri tem je vloga jezika izredno pomembna, saj vpliva na različne ravni raziskovanja. V znanosti je angleščina pripoznana kot mednarodni jezik, kot orodje znanstvenega komuniciranja. Večina svetovnih znanstvenih publikacij je v angleščini in znotraj Evropske unije je angleščina *lingua franca* raziskovalnega sodelovanja. To dejstvo ima mnogo razsežnosti. Ena od njih se nanaša na spremljanje in merjenje bibliografskih rezultatov raziskovanja.

Večina najpomembnejših mednarodnih bibliografskih baz je v angleškem jeziku, kar še posebno velja za naravoslovne in medicinske vede, manj za tehniške vede, družboslovje in humanistiko. Na primer, med 30 in 50 % svetovne literature iz družboslovnih ved je tiskane v neangleškem jeziku. Tudi vzorci citiranja so v teh vedah drugačni. Analiza citatov v sociologiji je na primer razkrila, da skoraj 99 % ameriških in britanskih piscev citira reference le v angleščini, nemški avtorji v 75 % citirajo nemške avtorje in francoski avtorji imajo v 66 % le francoske reference.³ Kljub globalnosti znanstvenega komuniciranja to dejstvo kaže na velik pomen nacionalnih znanstvenih objav, ki pa se po znanstvenih vedah razlikujejo.

Pravilno jezikovno ravnotežje med znanstvenimi objavami v domačem in tujem jeziku je ideal, ki si ga vsaka raziskovalna politika predstavlja drugače, saj je odvisen od mnogih dejavnikov. V Sloveniji ni dogovora in jasne predstave o tem, kakšno naj bi bilo to razmerje. Niti Zakon o raziskovalni in razvojni dejavnosti niti Resolucija o NRRP se ne dotikata tega razmerja. Posredno govorimo o tem le pri nagrajevanju (in spodbujanju) tistih znanstvenih objav, ki so v uglednih mednarodnih revijah in založbah, kjer seveda večinoma mislimo na tuje objave, razen takrat, ko so tudi domače revije in založbe mednarodno uveljavljene. Nagrajevanje teh objav je v primerjavi z drugimi objavami večje.⁴ S tem poskuša ARRS doseči, da je slovensko znanje in znanje o Sloveniji prisotno v mednarodno kakovostnih in odmevnih znanstvenih publikacijah.

Za vzpostavljanje pravilnega jezikovnega ravnotežja je pomembno tisto normativno določilo ARRS, ki skrbi za razvoj slovenske terminologije in popularizacije raziskovanja v širši javnosti.⁵ S tem poskuša ARRS doseči, da vsak raziskovalni program, ki je financiran iz nacionalnih proračunskih sredstev, vsaj enkrat na leto objavi strokovni in poljudnoznanstveni prispevek v slovenskem jeziku, ki razvija slovensko znanstveno terminologijo in prispeva k popularizaciji znanosti v Sloveniji.

V nadaljevanju prikazujemo empirično razmerje med objavami slovenskih raziskovalcev v tujih in domačih publikacijah.

² Obsežne medkulturne raziskave kažejo, da se kulturna raznolikost ohranja kljub hitrim socialnim, političnim in tehnološkim spremembam ter procesom globalizacije. Več o tem npr. v intervjuju s prof. dr. Shalomom H. Schwartzem, Kljub globalizaciji se kulturna različnost ohranja, *Delo*, 22. februar 2007.

³ Doris Weidmann, *The role language plays*, NORFACE workshop, Tallin 4–5 September 2006.

⁴ Pravilnik o kazalcih in merilih znanstvene in strokovne uspešnosti, *Uradni list RS* št. 106/2006.

⁵ Prav tam, člen 10, prva in druga alineja.

Objave slovenskih znanstvenih člankov v bibliografski bazi *ISI Web of Science*

Obseg slovenskih objav v znanstvenih revijah, ki so vključene v bazo *ISI Web of Science*⁶ in prikazane v bazi *ISI Country Indicators – Science Indicators*⁷ (v nadaljevanju CISI) je v devetdesetih letih in prvih letih tega tisočletja hitro naraščal. Ne samo zaradi domnevno večjega objavljanja slovenskih avtorjev, temveč zaradi prvega pojavljanja Slovenije kot samostojne države v podatkovnih bazah. Tako je v omenjeni bazi v prvih letih po osamosvojitvi Slovenije zabeleženih le nekaj več kot deset slovenskih objav. Število objavljenih enot je v letu 1993 naraslo na 642, v letu 1994 na 680 in v letu 1995 na 726. Domnevamo lahko, da se je v tem času že uveljavila prepoznavnost in stabilizirala korektnost evidentiranja ter zajema objav slovenskih avtorjev, kar za prva leta po osamosvojitvi Slovenije verjetno ne moremo z gotovostjo trditi. V letu 2002 je bilo v bazi zabeleženih že 1434 letnih objav slovenskih raziskovalcev. Število slovenskih letnih objav v bazi je tako naraslo od 680 v letu 1994 do 2000 zapisov v letu 2005.

V letih od 1994 do 2005 je povprečni **letni indeks rasti** slovenskih objav v bazi CISI 110. Za celotno obdobje 1994–2005 je indeks rasti slovenskih objav 290. Naraslo pa je tudi število slovenskih objav kot delež vseh objav v okviru držav OECD, ki predstavljajo znanstveno najuspešnejše države na svetu, in sicer od 0,12 % v letu 1994 do 0,22 % v letih 2002 in 2005. Podoben je tudi delež slovenskih objav glede na celotno svetovno produkcijo objav (v letu 1994 je Slovenija predstavljala 0,10 % svetovne znanstvene produkcije objav, v letu 2005 pa 0,22 %). V tem obdobju ni naraščal le obseg objav v tej bazi podatkov, temveč tudi njihova **kakovost**, kar lahko prikazemo s faktorjem vpliva teh objav, ki kaže razmerje med objavami in njihovimi citati. Faktor vpliva slovenskih objav je od leta 1994 narasel od 0,59 do 1,24 v letu 2005.

Glede na razmerje med številom objav in prebivalstvom je bila Slovenija med 33 državami OECD v letu 1994 uvrščena na 23. mesto, v letu 1998 na 22. in v letu 2002 na 19. mesto. V letu 2002 je bila Slovenija s sedmimi objavami na 10.000 prebivalcev umeščena nad povprečjem OECD in v povprečje držav Evropske unije. Glede na odstotek sprememb v letih 1994–2002 pa se Slovenija uvršča med prvih deset najbolj rastočih držav glede na razmerje objav in število prebivalstva.

Empirično razmerje med domačimi in tujimi znanstvenimi objavami

Pri ugotavljanju empiričnega razmerja med domačimi in tujimi znanstvenimi objavami moramo razlikovati različne **vrste** znanstvenih objav, kakor tudi **disciplinarno** poreklo. Kvantitativni podatki o razmerju med domačimi in tujimi znanstvenimi objavami so zgovornejši, če jih primerjamo s podatki o razmerju med znanstvenimi objavami v **drugih državah**. Ker je tovrstnih mednarodnih primerjav v razpoložljivi literaturi malo, bomo za naš prikaz uporabili **finske** nacionalne bibliometrične podatke iz elektronsko dosegljive baze *KOTA*,⁸ ki jo vzdržuje finsko ministrstvo za šolstvo in zagotavlja sistematične podatke o objavah finskih univerzitetnih raziskovalcev ter jih primerjali z bibliometričnimi podatki slovenskih raziskovalcev v bazi

⁶ <<http://wos.izum.si/>>

⁷ <<http://wos.izum.si/NSI/wsi.cgi/begin.cgi>>

⁸ <<http://kotaplus.csc.fi:7777/online/Etusivu.do?lng=en>>

	1998		2002		2005	
	Finska delež (%)	Slovenija delež (%)	Finska delež (%)	Slovenija delež (%)	Finska delež (%)	Slovenija delež (%)
Vse domače publikacije	37	59	31	53	31	53
Objave v domačih revijah	9	22	9	20	8	20
Objave v domačih zbornikih in objavljeni prispevki na konferencah	22	33	18	28	19	29
Domače monografije	4	2	2	2	2	3
Objave v domačih univerzitetnih serijskih publikacijah	2	2	2	2	1	2
Vse publikacije v tujini	63	41	69	47	69	47
Objave v tujih revijah	41	17	45	21	43	23
Objave v tujih zbornikih in objavljeni prispevki na konferencah	21	23	24	25	25	23
Tuje monografije	1	1	1	1	1	1
Vse publikacije skupaj	100	100	100	100	100	100

Tabela 1: *Deleži domačih in tujih znanstvenih objav finskih in slovenskih raziskovalcev v letih 1998, 2002 in 2005 po vrstah znanstvenih objav.*

COBISS.⁹ Primerjava ne more biti absolutna, saj finska baza zajema le rezultate njihovih univerzitetnih raziskovalcev,¹⁰ medtem ko naša baza zajema rezultate vseh raziskovalcev. Zato lahko opravimo primerjavo le na ravni strukture bibliometričnih podatkov.

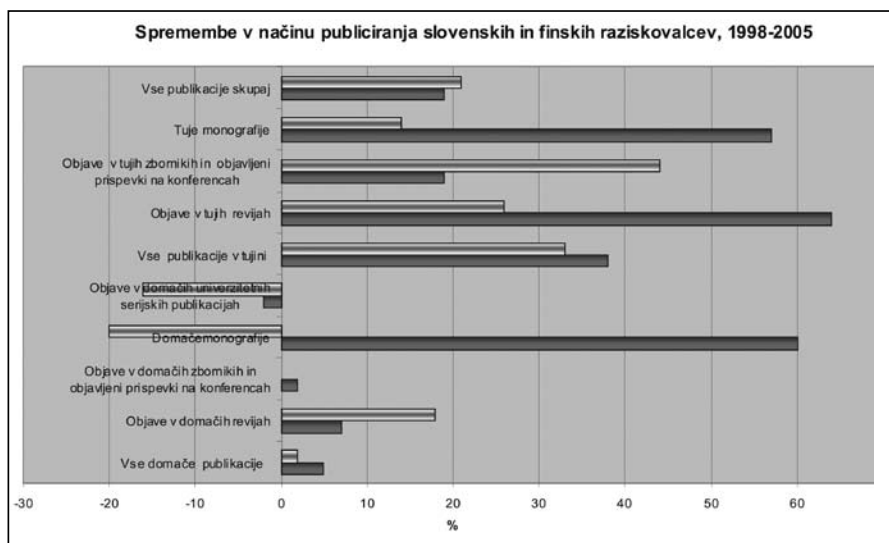
Iz **Tabele 1** so razvidne razlike v načinu objavljanja slovenskih in finskih raziskovalcev. Za leto 2005 lahko ugotovimo, da so slovenski raziskovalci v tujini objavili 47 % vseh bibliografskih enot, medtem ko so njihovi kolegi na Finskem objavili v tujini skoraj 70 % vseh bibliografskih enot. Na eno domačo objavo so slovenski raziskovalci objavili v tujini 0,9 objav, medtem ko so Finci na eno domačo objavo objavili v tujini 2,2 objave. Razlike med državama so v razmerju deležev objav v tujih in domačih revijah, medtem ko sta deleža objav v tujih in domačih monografijah skoraj primerljiva. Zanimivo je, da sta enaka tudi deleža objav v tujih zbornikih in objavljenih prispevkih na konferencah, kar kaže, da so slovenski raziskovalci, ne glede na majhen delež objav v tujih revijah močno komunikacijsko vpeti v mednarodni znanstveni prostor.

⁹ <<http://cobiss.izum.si/>>

¹⁰ Kljub temu je finska baza reprezentativna za celotno Finsko, se pravi tudi za neuniverzitetne raziskovalce, saj je bila kot takšna uporabljena v prikazu finske domače bibliometrične produkcije v knjigi **Scientific research in Finland**, A review of its quality and impact in the early 2000s, Academy of Finland, 2003.

Število objav slovenskih raziskovalcev v tujih revijah je v obdobju od 1998 do 2005 naraslo za izrednih 64 %, kar pomeni, da se je 17 % delež objav v tujih revijah v letu 1998 povečal na 23% delež v letu 2005 (v letu 2006 naj bi bil celo 27% delež).¹¹ V tem obdobju je obseg vseh tujih publikacij slovenskih raziskovalcev narasel za 38 % (finski delež vseh tujih publikacij je v tem obdobju narasel za 33 %), medtem ko se je obseg objavljjanja v domačih publikacijah povečal za 5 % (finski delež vseh domačih publikacij je v tem obdobju narasel za 2 %).

V časovnem obdobju od 1998 do 2005 je v Sloveniji izrazit trend povečevanja znanstvenih objav v tujini (38 %), zlasti objav v tujih revijah (64 %). Hkrati pa se povečuje tudi število domačih publikacij (5 %), zlasti objave v domačih monografijah (60 %). Primerjava sprememb med publiciranjem finskih in slovenskih raziskovalcev v obdobju od 1998 do 2005 je razvidna iz spodnjega grafa.

Graf 1: Spremembe v načinu publiciranja slovenskih in finskih raziskovalcev.

V obeh državah se je delež vseh publikacij v analiziranem obdobju povečal za približno 20 %, pri čemer je odstotek rasti domačih in tujih publikacij približno enak. Publicistične razlike med državama nastopijo znotraj posameznih vrst publikacij. Pri objavah v tujini je opazna več kot 50% izrazita rast slovenskega deleža pri objavah v tujih revijah in monografijah, kjer je naš odstotek rasti več kot enkrat večji od finske rasti. Delež rasti slovenskih objav v tujih zbornikih in objavljenih prispevkih na konferencah pa je enkrat manjši od finskega deleža rasti. Pri domačih objavah obstaja med državama nasprotujoč trend pri objavljanju domačih monografij. Medtem ko je naš delež rasti 60%, je finski delež objavljjanja domačih monografij padel na 20 %. Delež rasti objavljjanja v finskih domačih revijah je narasel za skoraj 20 %, slovenski delež rasti pa je manjši od 10 %.

Tako podatki iz finske baze *KOTA* kot iz slovenske baze *COBISS* kažejo, da je publiciranje raziskovalcev iz obeh držav naraslo v vseh **znanstvenih vedah** od leta 1998 do 2005. Kot je

¹¹ Ker vnosi bibliografskih enot v COBISS za leto 2006 v februarju 2007 še niso zaključeni, ne moremo podati natančnih podatkov za leto 2007.

Naravoslovne vede	1998	2002	2005	% sprememb 1998-2005
Domače publikacije	861	777	769	-11
Tuje publikacije	1406	1564	1897	35
Objave v tujih revijah	809	1025	1269	57
Tehniške vede	1998	2002	2005	% sprememb 1998-2005
Domače publikacije	987	1073	1082	10
Tuje publikacije	1083	1481	1436	33
Objave v tujih revijah	300	469	527	76
Medicinske vede	1998	2002	2005	% sprememb 1998-2005
Domače publikacije	1188	695	602	-49
Tuje publikacije	386	512	537	39
Objave v tujih revijah	252	330	390	55
Biotehniške vede	1998	2002	2005	% sprememb 1998-2005
Domače publikacije	292	269	214	-27
Tuje publikacije	176	197	284	61
Objave v tujih revijah	52	67	129	48
Družboslovne vede	1998	2002	2005	% sprememb 1998-2005
Domače publikacije	1383	1739	2013	46
Tuje publikacije	530	776	880	66
Objave v tujih revijah	140	223	285	104
Humanistične vede	1998	2002	2005	% sprememb 1998-2005
Domače publikacije	1092	1155	1458	34
Tuje publikacije	429	508	526	23
Objave v tujih revijah	116	184	147	27

Tabela 2: Število publiciranih enot slovenskih raziskovalcev po znanstvenih vedah v letih 1998, 2002 in 2005.

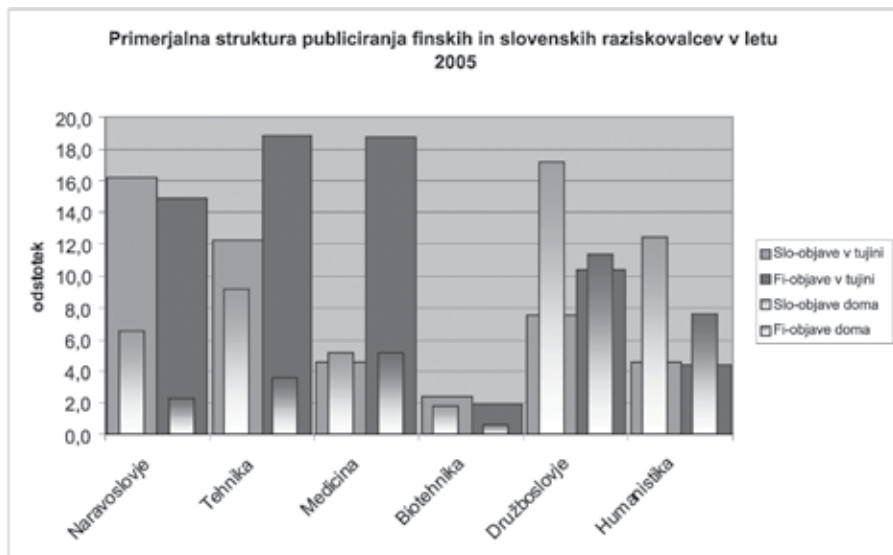
razvidno iz **Tabele 2**, so v Sloveniji v letu 2005 imele največje število objav v tujini naravoslovne in tehniške vede, najmanjše število pa biotehniške vede. Med vsemi objavami v tujini so imele medicinske vede (73 %) in naravoslovne vede (67 %) najvišji delež objav v znanstvenih revijah, medtem ko imajo ostale vede med 30 in 40 % tujih objav v tujih znanstvenih revijah.

Število slovenskih objav v tujih publikacijah je v tem obdobju najbolj naraslo v družboslovnih (66 %) in biotehniških vedah (61 %), najmanj pa v humanističnih vedah (23 %). Največjo rast objav v tujih revijah prav tako ugotavljamo v družboslovnih vedah (104 %) ter v tehniških vedah (57 %), najmanjšo pa v humanističnih vedah (27 %).

Obseg domačih publikacij se je v Sloveniji v obdobju od leta 1998 do 2005 povečal za 6 %, vendar ne v vseh znanstvenih vedah. Največje število domačih publikacij imajo v letu 2005 družboslovne, humanistične in tehniške vede. Družboslovne in humanistične vede so v proučevanem obdobju tudi najbolj povečale obseg domačih publikacij, prve za 46, druge pa za 34 %, medtem ko se je obseg domačih objav v tehniških vedah povečal le za 10 %. Humanistične vede imajo večji povečan obseg domačega publiciranja, kot se je povečalo njihovo objavljanje v tujih publikacijah. Pri ostalih znanstvenih vedah se je obseg objavljanja v domačih publikacijah zmanjšal, za skoraj 50 % v medicinskih vedah, za 27 % v biotehniških vedah ter za 10 % v naravoslovnih vedah.

V proučevanem obdobju se je v nekaterih vedah spremenilo tudi razmerje med domačimi in tujimi objavami. Medtem ko so v letu 1998 imele le naravoslovne in tehniške vede več objav v tujini kot doma, so se jim v letu 2005 pridružile še biotehniške vede, medtem ko imajo v letu 2005 humanistične, družboslovne in medicinske vede manj objav v tujini kot doma. Največjo spremembo v razmerju objav so dosegle biotehniške vede, ki so v letu 2005 preobrnilo na glavo stanje iz leta 1998, kar pomeni, da v letu 2005 objavijo na eno domačo publikacijo 1,3 publikacije v tujini. Večjo spremembo v razmerju so dosegle tudi naravoslovne in medicinske vede. Naravoslovne vede so v letu 2005 na eno domačo publikacijo objavile 2,5 tujih publikacij, medicinske vede pa objavijo že skoraj eno tujo publikacijo na eno domačo. Tehniške in družboslovne vede so razmerje malo izboljšale, medtem ko so humanistične vede svojo pozicijo iz leta 1998 celo malce poslabšale, saj na eno objavo doma objavijo v tujini 0,4 publikacije.

Primerjava publicističnih struktur posameznih znanstvenih ved med **Finsko in Slovenijo**, ki je razvidna iz **Grafa 2** in **3**, kaže pomembne razlike v publicističnem profilu posameznih znanstvenih ved.

Graf 2: Primerjalna struktura publiciranja finskih in slovenskih raziskovalcev v letu 2005.

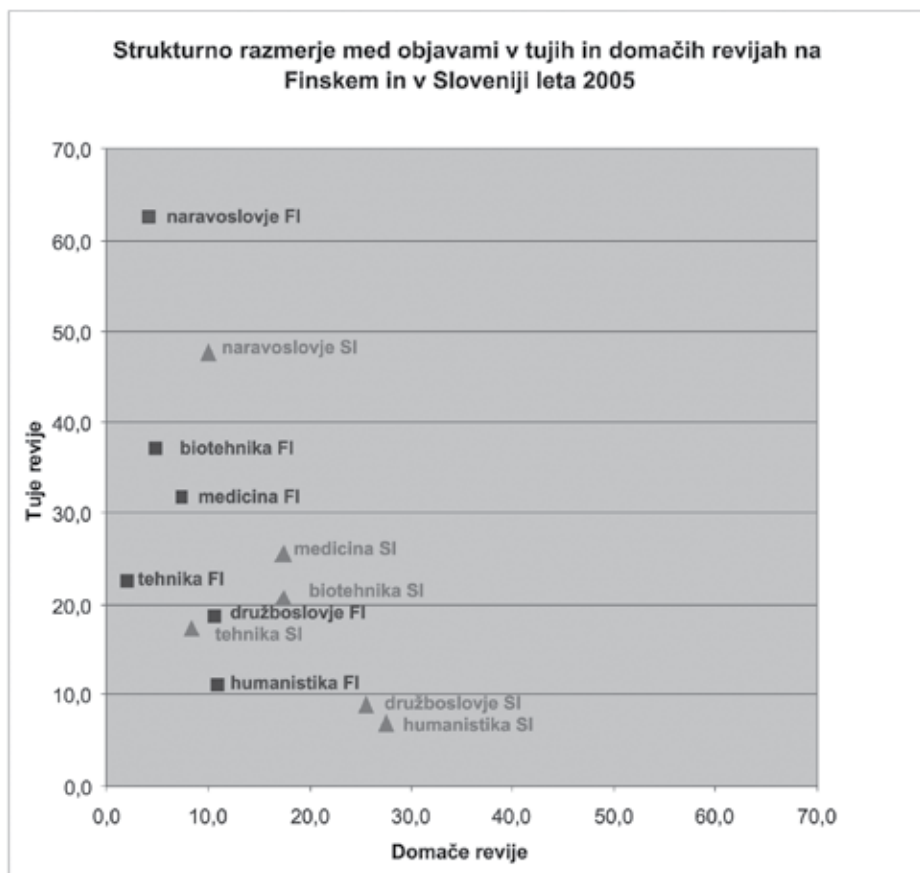
Naravoslovne vede	1998-2005	
	Finska	Slovenija
Domače publikacije	21	-11
Tuje publikacije	28	35
Objave v tujih revijah	22	57
Tehniške vede	1998-2005	
	Finska	Slovenija
Domače publikacije	-10	10
Tuje publikacije	65	33
Objave v tujih revijah	98	76
Medicinske vede	1998-2005	
	Finska	Slovenija
Domače publikacije	-7	-49
Tuje publikacije	14	39
Objave v tujih revijah	-24	55
Biotehniške vede	1998-2005	
	Finska	Slovenija
Domače publikacije	-47	-27
Tuje publikacije	6	61
Objave v tujih revijah	18	48
Družboslovne vede	1998-2005	
	Finska	Slovenija
Domače publikacije	12	46
Tuje publikacije	68	66
Objave v tujih revijah	59	104
Humanistične vede	1998-2005	
	Finska	Slovenija
Domače publikacije	13	34
Tuje publikacije	32	23
Objave v tujih revijah	50	27

Tabela 3: Odstotek sprememb v številu objav domačih in tujih publikacij po posameznih znanstvenih vedah na Finskem in v Sloveniji.

Deleža finskih in slovenskih objav na področju naravoslovnih in tehniških ved v tujih publikacijah sta precej podobna. Nekoliko višji delež objav v tujih publikacijah imajo Finci v tehniki in družboslovju, neprimerljivo višji pa v medicini. Struktura objavljanja v biotehniških vedah je med državama zelo podobna. V družboslovnih in humanističnih vedah so razlike med državama zlasti v višini slovenskih deležev domačih objav v primerjavi s tujimi objavami. Delež domačih objav slovenskega družboslovja je na primer višji celo od deleža tujih objav slovenskih naravoslovcev. V vseh slovenskih znanstvenih vedah, razen v medicini, je delež objav v domačih publikacijah višji od deležev finskih znanstvenih ved.

Tudi trendi sprememb v publicističnih profilih posameznih znanstvenih ved v obdobju med leti 1998 in 2005 so za Finsko in Slovenijo večinoma različni. Nekoliko podobnosti lahko najdemo v skoraj enakem deležu povečanega objavljanja družboslovnih ved v tujini, podobno

strukturno spremembo lahko zasledimo tudi v humanističnih in naravoslovnih vedah. V slovenskih humanističnih vedah je intenzivnost rasti objavljanja v tujini za 10 % nižja, kot na Finskem.¹² Trend zmanjševanja domačih objav je primerljiv tudi v biotehniških in medicinskih vedah, vendar z različno intenziteto. Medicinske vede so v tem obdobju za 50 % zmanjšale obseg domačih publikacij. Nasprotna trenda sta opazna pri naravoslovnih vedah, kjer se je v Sloveniji delež domačih objav zmanjšal za 11 %, medtem ko so finske naravoslovne vede povečale obseg za 21 %, ter pri tehniških vedah, kjer se je v Sloveniji delež domačih objav

Graf 3: Strukturno razmerje med objavami v tujih in domačih revijah na Finskem in v Sloveniji leta 2005.

povečal za 10 %, medtem ko se je na Finskem za enak odstotek delež domačih objav tehniških ved zmanjšal. Zanimivo je, da je intenzivnost slovenskih objav v tujih revijah večja od finske intenzivnosti v družboslovnih, naravoslovnih, medicinskih in biotehniških vedah.

Strukturno razmerje med tujimi in domačimi objavami v znanstvenih revijah na Finskem in v

¹² Intenzivnost objavljanja slovenskih humanističnih ved v tujih revijah pa je za polovico manjša kot na Finskem.

Sloveniji, ki prikazuje razmerje med številom objavljenih člankov v domačih in tujih revijah v letu 2005, smo prikazali v **Grafu 3**. Lokacija posamezne podatkovne točke v grafu umešča posamezno znanstveno vedo glede na število objavljenih enot v tujih in domačih revijah. Čim višje je na osi y umeščena posamezna znanstvena veda, tem večji je njen delež objav v tujih revijah ter obratno.

Zaključek

Prikazani podatki o razmerju med objavami v domačih in tujih znanstvenih publikacijah nakazujejo več zaključkov, lahko tudi različnih. Prvi nedvomno govori o tem, da so slovenski raziskovalci vpeti tako v mednarodno kot v slovensko okolje ter da stopnja njihove vpetosti v obe okolji v zadnjem desetletju narašča, tako po obsegu kot kakovosti. Struktura njihove vpetosti je različna po znanstvenih vedah, kakor tudi v primerjavi z objavami finskih raziskovalcev. Zaradi vedno večje internacionalizacije znanosti lahko pri publiciranju slovenskih raziskovalcev verjetno pričakujemo podoben trend, kot je na Finskem, se pravi povečevanje tujih objav glede na domače. Zato je z vidika slovenske raziskovalne politike pomembno, da zagotovi nujen delež slovenskih znanstvenih publikacij, ne samo zaradi razvijanja slovenske znanstvene terminologije, temveč predvsem zaradi prenosa znanstvenega vedenja v naše vsakdanje življenje.

Janez Strnad

Fakulteta za matematiko in fiziko Univerze v Ljubljani

Slovenščina in jezik raziskovanja v fiziki

Slovenščina ni bila nikoli jezik raziskovanja v fiziki. Vendar so fiziki vselej potrebovali materni in univerzalni jezik. S slovenščino so dosegli širok krog ljudi, z univerzalnim jezikom pa skupnost raziskovalcev. Najprej je bil univerzalni jezik latinščina, potem nemščina, danes je to angleščina.

Sredi 19. stoletja je bil Jožef Stefan prepričan, da Slovenci potrebujejo poljudno pisanje v slovenščini. Fran Levstik je temu nasprotoval, češ da jih je treba prej z manj zahtevnimi besedili sploh pritegniti k branju. Prve raziskovalne prispevke v slovenščini je Simon Šubic sredi druge polovice 19. stoletja objavil v »Radu«¹ Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti v Zagrebu. Na hitro rečeno je pri tem ostalo. Slovenski fiziki so svoje prispevke, s katerimi so želeli seznaniti druge fizike, objavljali v nemščini, med njimi Jožef Stefan, Ignac Klemenčič in tudi Simon Šubic.

Dandanes so možnosti, da bi fizik v slovenščini širok krog ljudi obvestil o tem, kaj dela ali kaj se v fiziki dogaja, zopet dokaj omejene. Piscev je malo, a izkušnje kažejo, da je javnih občil, ki bi jih besedila te vrste zanimala, še manj. Naravoslovne revije pa dosežejo vse manjši krog bralcev. Medtem ko ni spodbude za pisanje v slovenščini, delo raziskovalca sili k uporabi angleščine. Slika je nekoliko manj brezupna, ker se število uporabnikov z naraščajočo zahtevnostjo manjša. V osnovno šolo hodijo vsi prebivalci Slovenije in v srednjo šolo večina. Fiziko pa jih študira

precej manj in še manj jih v njej raziskuje. Tako si je mogoče zamisliti, da v osnovni in srednji šoli in v nižjih letnikih študija vlada slovenščina, potem pa se pojavi angleščina in se postopno večja njen delež.

Osnovna in srednja šola naj poskrbita, da učenci obvladajo in vzljubijo slovenščino in spoznajo angleščino. Če bi študenti fizike kaj potrebovali na dodiplomskem študiju, bi bilo to fakultativno predavanje angleščine, kakršno smo nekdanje poznali za študente tehniških fakultet. Študente, ki se odločijo za raziskovanje, sili k angleščini pisanje člankov in referatov, udeležba na mednarodnih znanstvenih srečanjih in bivanje v tujini. Študenti, ki se odločijo za poklic učitelja fizike, čutijo tega manj. Pri njih je tudi mogoče opaziti precejšnje razlike v obvladovanju angleščine. Da pozneje na mednarodnih sestankih ne bi imeli težav, bi jim morda kazalo pomagati z občasnim predavanjem katerega od njihovih predmetov v angleščini. Na Oddelku za fiziko imajo oboji pri Referatih iz literature en referat v slovenščini in enega v angleščini.

Ustavno jamstvo za pouk na vseh stopnjah šolanja v slovenščini in odprtost univerze si nasprotujeta. Morda bi kazalo premisliti, ali ne bi bilo tega jamstva omejiti na osnovno in srednjo šolo ali še na študij do diplome. Najbolje pa se je zavedati nasprotja in z njim živeti. Pravijo, da demokracija dobro deluje, čeprav si nasprotujeta dve od njenih temeljnih zahtev, svoboda in enakost, če besedi razumemo v njunem vsakdanjem pomenu. Da so izbrali drugo možnost, kažeta tako imenovani mednarodni gimnaziji, ki za zunanjega opazovalca nasprotujeta ustavi, in to na ravni srednje šole.

Večje težave kot za slovenščino je mogoče pričakovati, če bodo delovne razmere za strokovnjake doma slabše kot ponekod v tujini. Mogoče je namreč domnevati, da bo več Slovencev strokovno prihodnost iskalo v tujini, kot se bo tujcev naučilo slovenščine. Ta nesimetrija izvira iz uporabnosti angleščine in slovenščine. To pa ni jezikovno vprašanje.

Maca Jogan

Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani

Slovenščina v znanosti – iz obrobja v središče

Naj se najprej iskreno zahvalim organizatorjem za povabilo na to srečanje. Nepričakovano velika udeležba kaže, da mnogim ni vseeno, kako bo v prihodnje potekalo reševanje jezikovnega (bivanjskega) vprašanja slovenske znanosti in univerzitetnega izobraževanja. Z nekaj drobcami želim dopolniti dosedanje bogato razpravo.

1. Gorečneži, ki so se trudili za nastanek prve slovenske univerze, bi bili verjetno razočarani, če bi – oživljeni – spoznali okoliščine, ki so spodbudile današnje srečanje. Kakor je bil potreben velik napor, da je slovenska družba dobila svojo univerzo, tako bo gotovo nujno vsestransko prizadevanje, da se ta ustanova kot slovenska tudi ohrani. Poleg težnje po znanstveni odličnosti, ki je za takšno ustanovo pravzaprav samoumevna, je nedvomno enako pomembno, da se kakovost dosega v slovenščini.

Poudarjanje pomena slovenščine v znanosti nikakor ne pomeni oženje miselnih obzorij in spoznavno zapiranje v neke ozke krajevne okvire. Preprosto, pri tem ne gre za provincializem, kot se poskuša večkrat označiti prizadevanja za ohranjanje materinščine. Prav tako je nesprejemljivo enostransko časovno primerjanje po vzorcu »prej smo bili zaprti« (pri čemer »prej« v glavnem meri na socializem), zdaj se pa »odpiramo v svetovno znanost«. Odprtost v svet – tako z vidika sprejemanja kot dajanja – je bila v vseh obdobjih delovanja slovenske univerze neločljiva sestavina kakovostnega znanstvenega dela. Glede odprtosti je prepričljiv podatek, ki ga je navedel dr. Franci Demšar, o velikem številu objav slovenskih znanstvenikov v tujem jeziku pred drugo svetovno vojno, v času, ko se je slovenska univerza šele utrjevala. Odprtost v svetovno znanost ne sme biti enako uporabi samo enega svetovnega jezika (angleščine).

2. Na nekatere značilnosti sedanjega stanja slovenščine v znanosti sem opozorila v odgovorih na vprašanja študentk slovenistike (na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani) marca 2005, zato navajam tedanje odgovore. Eno od vprašanj se je glasilo: »Morda opažate porast oz. upad rabe slovenskega jezika v vaši stroki?«.

Ne samo v svoji stroki, temveč tudi v nekaterih drugih (zlasti družboslovnih in humanističnih) strokah postaja slovenščina že skoraj obrobni jezik. To pa gotovo ni naključje, temveč logična posledica vrste dejavnikov, zlasti meril, po katerih se meri znanstvena uspešnost (in se dosega uglednost) osebja v znanosti in raziskovanju. Kot ključna ustanova ima pri tem pomembno mesto vsekakor univerza, ki npr. a) med merili za pridobitev najnižje stopnje univerzitetnega učitelja/-ice nima merila »poznavanje in natančna uporaba slovenskega jezika«; b) med merili za publicistično dejavnost pa je izrazita asimetrija (nesorazmernost) v točkovanju objav v tujih jezikih – te so »težje«, zato se že dogaja, da mnogi mladi sploh več ne računajo na potrebo po pisanju v slovenščini. Pred dvema mesecema sem slišala (na sestanku uredniškega odbora ene od družboslovnih revij) mladega asistenta, ki je jezikovno držo te kategorije izrazil (dobesedno) takole: »Kdo se bo pa še zajebaval s pisanjem v slovenščini?«

Tudi predavanja so velikokrat v »angloslovenščini«, kar je pogosto povezano celo s pomenskimi nejasnostmi. Kot predsednica komisije za izbiro najboljše doktorske disertacije, ki je bila na FDV obranjena v preteklem letu, lahko za dvanajstletno obdobje zapišem, da postaja stanje vedno slabše. Dogaja se, da si v mislih neko »slovensko« besedilo prevajam v izvorni jezik, da sploh ugotovim, kaj naj bi pomenilo.

Glede na novejšo smernice EU (bolonjski proces prenove) – zlasti glede pretoka študentov in učečega osebja – pa lahko ob tako nizki jezikovni (samo)zavesti slovenskih akademskih in raziskovalnih ustanov pričakujemo samo še nadaljnje potiskanje slovenščine na obrobje (folklorno še morda zanimive) vsakdanje strokovne jezikovne rabe. Moja črnogledost ni posledica nekih neutemeljenih (in čustveno spodbujenih) strahov, temveč izhaja iz dolgoletnega »opažanja z udeležbo« (občasno dejavno posegam v to problematiko s kakšnim krajšim objavljenim zapisom).

Morda za konec le nekaj veselega: nekajkrat sem bila na svečanih podelitvah priznanj in/ali doktorskih naslovov Biotehniške fakultete in med poslušanjem utemeljitev sem uživala v pomenski jasnosti in blagoglasnosti lepe strokovne slovenščine. Zgledi torej obstajajo, potrebno bi jih bilo posnemati; to pa ni odvisno samo od volje posameznika/-ice.

3. »Morda zaznavate umik slovenščine v prid kakšnega jezika? Se vam zdi to dobro ali slabo? Zakaj?«

Zapostavljanje slovenščine se mi zdi večkratno neprimerno in dolgoročno slabo. Naj omenim le nekaj pomislekov. a) Slovensko strokovno izrazje (in ubeseditve) prispeva k natančnemu razumevanju, ustreznemu sprejemanju in lažjemu delovanju vpletenih oseb, tako tistih znotraj stroke kot drugih zunaj nje (»laikov«); če je besedna (in pomenska) zmeda, potem je gotovo uporabna vrednost takšnega sporočanja manjša. b) Nizka jezikovna raven spodbuja občutek manjvrednosti in nemoči slovenskega jezika in prispeva k povečevanju tujega jezika – tako nastane začarani krog odtujevanja od lastne nacionalne samobitnosti in knrtnitve (možnega) jezikovnega bogastva. c) Dokler še obstaja neka nacionalna skupnost in dokler se velik del raziskovalnega in znanstvenega dela napaja iz državnega proračuna, se mi zdi tudi (edino) pošteno, da se – večini ljudi, davkoplačevalcem – pomembne informacije (izsledki raziskovanja) tudi vračajo v njim razumljivem jeziku. To velja še toliko bolj, če so ti ljudje (ali pa njihovo naravno in kulturno okolje) tudi predmet raziskovanja. Zato zapostavljanje slovenščine nikakor ni le ozko jezikovno vprašanje, temveč zadeva vse razsežnosti našega bivanja in delovanja.

4. »Kakšna se vam zdi terminologija v vaši stroki?«

Trenutna ocena (po lestvici, ki se uporablja na univerzi od 1 do 10) je sedem (7). Potrebne ga bo veliko dela, da bi se sodelujoči ozavestili o potrebi po iskanju in uporabi slovenskega izrazja. Kot sem že prej omenila, pa to ni odvisno samo od (redkih) gorečnežev znotraj stroke. Naj potrebo po slovenjenju ponazorim z dvema stavkoma, ki sem ju zapisala kot zgled jezikovne »kulture« v poročilu o delu komisije za izbiro najboljše doktorske disertacije, ki je bila obranjena na Fakulteti za družbene vede v letu 2003. Pojme sem povzela po eni od disertacij. »Stalnica pa je tudi vsakoletno resno, zahtevno in odgovorno delo komisije, kljub *'emergentni multidirekionalnosti modernizacijskih procesov in kljub kontekstualni intervenciji kompleksne interdependence dejavnikov instruktivne interakcije'*. Upam, da mi je z zadnjim stavkom uspelo pričarati raven jezikovne kulture, ki se je zlasti okrepila v novem tisočletju in je vidna v vrsti »postmodernih« disertacij.«

Sodim v tisto zvrst slovenskih državljanov in državljanek, ki se sramujejo nemarnega krotovičenja slovenskega jezika na vseh ravneh in na različnih področjih. Nikakor ni vprašljiva le (zlo)raba slovenščine v doktorskih disertacijah, temveč je »nova moda« jezikovnega petelinjenja postala že kar splošna. Domnevam, da za takšnim načinom pisanja tiči predstava o višji »znanstvenosti«, ki da jo zagotavljajo neslovenski pojmi. Naj navedem samo nekaj pojmov iz članka za eno od družboslovnih revij, ki sem jih označila kot »potrebni slovenjenja (vsaj v vzporedni rabi)«: *downloadanje, reprezentacija, diskurz, koncept, komodifikacija, imaginativne situacije, prezentiran, hipermaskulativno, repetitivno, akustični eho, imidž, konzumerizem, prestižna lokacija, naracija, lookističen, laddizem, reafirmirati*.

In za konec še domneva: če se bo nadaljevala sedanja težnja potiskanja slovenščine v znanosti na obrobje, se lahko zgodi, da bo stoletnico prve slovenske univerze oznanjal zapis v tujem jeziku (prevedeno v sedanjo slovenščino): to je bila prva slovenska univerza. Ne morem pa predvideti, ali bo to (še) angleščina, ali pa morda že kitajščina.

Neli Dimc

Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani

Slovenski jezik v mednarodnem sodelovanju

Globalizacija se odraža tudi na visokošolskem področju, predvsem s spoznanjem o vedno večji nujnosti vključevanja v mednarodne programe, ki ne glede na disciplino, regionalno ali institucionalno usmerjenost, ponujajo veliko učnih priložnosti za sodelujoče.

V slovenskem visokem izobraževanju je bila internacionalizacija in mednarodno sodelovanje dolgo razumljena kot ekvivalent mobilnosti učnega osebja in predvsem študentov. Sčasoma pa se je začela razvijati ideja, da se internacionalizacija začne doma. Spodbuda za tovrstne razprave se je nedvomno porodila z uvedbo programa Erasmus in njegovo vedno večjo uveljavljenostjo v evropskem prostoru. Pri tem je pomembno izhajati iz dejstva, da internacionalizacija ni samo skupek vseh mednarodnih dejavnosti v posamezni instituciji, pač pa predvsem skladno razmerje med njimi.

Internationalizacija struktur in procesov v izobraževanju se pojavlja s sodelovanjem in druženjem ljudi različnih kulturnih usmeritev, miselnih vzorcev, percepcij in čustev. Ravno ta različnost in do neke mere tudi s tem povezani problemi in nesporazumi, bo oblikovala družbeno delovanje, ki bo vodilo k prilagoditvi veččin, vedenjskih vzorcev in pristopov k uravnoteženemu delovanju v medkulturnem kontekstu.

Vsebina internacionalizacije doma sestoji iz več dejavnikov. Najpomembnejši med njimi so vladna politika, globalizacijski procesi, spremenjeno okolje kot posledica tehnoloških procesov, zagotovitev kredibilnosti in odgovornosti in široko razpredena mreža visokega izobraževanja.

Zaradi različnosti perspektiv prilagoditve v medkulturni prostor je nujno razločevati med vključenimi skupinami, in sicer med študenti, ki gostujejo za daljše obdobje v tujem okolju, v drugačnem izobraževalnem sistemu, med študenti z drugačnimi kulturnimi vrednotami; domačimi študenti, ki prihajajo v stik z mednarodnimi študenti in s tem prihajajo v stik s tujo kulturo v domačem okolju; domačim učnim osebjem in administraciji, ki ima priložnost sodelovati z gostujočimi študenti in predavatelji na njihovem strokovnem področju.

Mednarodni programi, ne glede na disciplino, regionalno in institucionalno usmerjenost, ponujajo veliko učnih priložnosti za vse vključene. Očitno je, da študentje s študijem v tujini izboljšajo ne le strokovne in akademske veščine, temveč izoblikujejo tudi osebne in medkulturne povezave, s svojo prisotnostjo v tujem okolju pa spodbujajo iniciative za vedno bolj medkulturno akademsko okolje na gostujoči instituciji.

V slovenskem visokem šolstvu se pogosto srečujemo z mnenjem, da slovenščina kot učni jezik pomeni oviro za prihod tujih študentov in profesorjev ter da jo je treba nadomestiti z angleščino.

Zakon o visokem šolstvu določa, da:

... visokošolski zavod lahko izvaja študijske programe ali njihove dele v tujem jeziku, pod pogoji, določenimi s statutom.

Če visokošolski zavod opravlja javno službo, se lahko v tujem jeziku izvajajo:

– študijski programi tujih jezikov,

– deli študijskih programov, če pri njihovem izvajanju sodelujejo gostujoči visokošolski učitelji iz tujine ali je vanje vpisano večje število tujih študentov,

– študijski programi, če se ti programi na visokošolskem zavodu izvajajo tudi v slovenskem jeziku.

O tem pa vlada, kljub deklarativni podpori programom mobilnosti, ne zagotavlja sistemске rešitve financiranja izvedbe programov v angleškem jeziku. Še več, slednje se je znašlo na plečih posamezne fakultete.

Odločitev o vsaj minimalni ponudbi predmetov v angleškem jeziku na naši fakulteti je temeljila na pregledu različnih praks organizacije predavanj v državah, članicah EU, ki so vključene v program mobilnosti Socrates Erasmus. Predavanja v skandinavskih državah, državah srednje in vzhodne Evrope so za gostujoče študente izvedena v angleščini na dodiplomskem in podiplomskem nivoju, medtem ko npr. v Španiji, Italiji, Nemčiji in Franciji predavanja na dodiplomskem nivoju potekajo v matičnem jeziku, v angleščini pa je izveden le del podiplomskih programov. Tudi nabor predmetov je različen – od ponujenih modulov v okviru posameznih programov do splošnega nabora predmetov iz vseh smeri, ki jih posamezna institucija ponuja.

V želji, da gostujočim študentom omogočimo kakovosten študij, torej ustrezno razmerje med predavanji in individualnim delom študenta, na Fakulteti za družbene vede že nekaj let izvajamo, sicer v omejenem obsegu, del študijskega programa v angleškem jeziku. Smiselna bi bila organizacija modulov (60 oz. 120 ECTS) za posamezen oddelek, ki bi potekali vzporedno s predavanji v slovenskem jeziku in bili odprti tudi za slovenske študente, če bi izrazili željo po sodelovanju, vendar ideja zaradi pomanjkanja sredstev ostaja na papirju.

Glede na dejstvo, da je večina programov mobilnosti študentov omenjena na obdobje od enega semestra do enega študijskega leta (ali manj), je težko pričakovati, da bodo tuji študentje prišli na študentsko izmenjavo z ustreznim znanjem slovenskega jezika, da bodo lahko sledili predavanjem v slovenščini. Vsekakor pa je smiselno pričakovati, da se bodo v obdobju njihovega študija pri nas naučili osnovne komunikacije v slovenščini. Praksa je pokazala, da se je kar nekaj tujih študentov odločilo naučiti se slovenskega jezika, žal pa so bili v svojem hotenju največkrat prepuščeni sami sebi ali dobri volji predavateljev, jezikoslovcev naše fakultete.

Izhajajoč iz zakonskega določila, da se »tujcem in Sovencem brez slovenskega državljanstva omogoči učenje slovenščine«, bi moral biti intenzivni tečaj slovenskega jezika na voljo vsem tujim študentom, ki za to izkažejo interes in imajo status gostujočega študenta na Univerzi v Ljubljani. Žal je omenjeni tečaj v zelo omejenem obsegu in za omejeno število študentov na voljo le študentom programa Socrates Erasmus, ne pa tudi študentom, ki prihajajo na članice v okviru bilateralnih pogodb. Slednje je zagotovo razlog za odprto vprašanje enakega statusa gostujočih študentov, saj se ob omenjenem dejstvu študentje iz držav nečlanic EU počutijo zapostavljene.

Tako na evropski kot na regionalni in nacionalni ravni se internacionalizacija že po tradiciji izvaja bolj ali manj s »spodbujevalnim« pristopom, ki v osnovi pomeni zagotovitev posebnih sredstev institucijam, ki so pripravljene vstopiti v t. i. mednarodni prostor, zato bi bilo smiselno, da Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo nameni del proračunskih sredstev za izvedbo vzporednih programov/modulov Univerzi v Ljubljani, ki bi jih, upoštevajoč izvedene programe, prerazporedila na članice. Podporo predlaganemu zasledimo tudi v Strategiji razvoja Slovenije, ki predlaga »povečanje proračunskega financiranja visokega šolstva vezati na doseganje referenčnih kriterijev ter napredka v mednarodnih primerjavah (sprememba zakonskih podlag – ZVŠ), ustrezná sprememba poslanstev univerz in sistemске urejenosti (MVZT, Univerze, 2006)«.

Viri:

Zakon o visokem šolstvu, *Ur.l. RS*, št. 100/2004.

Zakon o javni rabi slovenščine, *Ur. RS*, št. 86/2004.

<http://ec.europa.eu/education/programmes/llp/erasmus/erasmus_en.html>

DeWinter, Urbain, 1996: *International and quality assurance: goals, strategies and instruments*.

EAI Occasional paper, Amsterdam.

Strategija razvoja Slovenije, UMAR, 2005.

Peter Maček

Univerza v Ljubljani

Jezik znanosti in visokošolskega izobraževanja na Slovenskem – osebni pogled

Posvet o jeziku znanosti in visokošolskega izobraževanja je koristno in potrebno nadaljevanje širše razprave o vlogi in usodi rabe slovenskega jezika kot univerzitetnega učnega jezika v R Sloveniji. Namen kratkega razmišljanja je opozoriti na nekatera opažanja v zvezi s trenutnim stanjem na tem področju ter posredovati nekatere iztočnice za nadaljnjo razpravo.

Vtis je, da je bilo razprav o tem vprašanju premalo in da je del stroke, predvsem slovenistične, v navezi s politiko prehitro »izsilil« nekatere zakonske rešitve, ki v vsakdanjem življenju ne morejo zaživeti. Vrsta akademskih inštitucij je namreč še pred sprejemom *Zakona o rabi slovenskega jezika* opozarjala na nekatere neživljenjske določbe, še posebej v zvezi z obvezno rabo slovenskega jezika kot učnega jezika na univerzah ter še posebej v znanosti. Tudi to nadaljevanje razprave pravzaprav dokazuje, da soglasja niti na strokovni ravni nismo uspeli doseči.

Menim, da bi morali ponovno premisliti o primernosti veljavnega zakona, posebej določil, ki urejajo rabo slovenskega jezika v slovenskem visokem šolstvu oz. znanosti. V pomoč bi lahko bila naslednja dejstva:

1. R Slovenija je vključena v Evropsko skupnost (EU) kot enakopravna članica in normativno je tudi slovenski jezik enakopraven (eden od uradnih jezikov) EU, vendar je v vsakdanjem življenju komunikacija pripadnikov različnih nacij EU omejena na nekaj »večjih« jezikov s prevlado različic angleškega jezika; to velja tako za politiko, poslovno okolje, visokošolski prostor in znanost itd. Razlogi za to so predvsem praktične narave.
2. V nekaterih državah EU, tudi večjih, je dvojezičnost ali celo trijezičnost nekaj običajnega.
3. Pri domačih razpravah o rabi slovenskega jezika v visokem šolstvu in znanosti se ne upošteva, da uporabljamo slovenski jezik v izobraževanju od predšolske vzgoje dalje, preko primarnega in sekundarnega izobraževanja vse do terciarnega. Glede na to, da se v terciarnem šolstvu izobražuje manjši del populacije ter da je dolžina terciarnega izobraževanja v primerjavi s prejšnjimi ravni znatno krajša, bi pričakovali, da slovenski jezik ne bi smel biti ogrožen.

4. Ne bi smeli pristati na implicitno tezo, da izobraževanje pred terciarnim ne more pripomoči k razvoju strokovnega jezika in njegovemu utrjevanju, kakor tudi ne bi smeli pristati na tezo, da terciarno izobraževanje ne bi smelo usposablјati pripadnikov slovenske nacije za komunikacijo z drugimi nacijami, še posebej če gre za znanost.

Današnji prevladujoči jezik sporazumevanja v znanosti so različice angleškega jezika in s tem nimajo težav celo veliko večje nacije (z redkimi izjemami), ki ne pripadajo angleškemu jezikovnemu področju.

5. V podobnem položaju kot slovenska nacija so tudi druge, ki so prenesle del svoje suverenosti na novo politično, kulturno, ekonomsko itd. tvorbo, to je EU.

6. V slovenskem prostoru delujejo že štiri univerze in vrsta visokošolskih zavodov, pa še nekaj jih je v nastajanju. To pomeni, da se ustvarja možnost izbire tudi na tem področju, ko govorimo o rabi slovenskega jezika kot učnega jezika. Verjetno (je) bo izbira učnega jezika tudi predmet strategije posamezne šole, njene usmeritve, stopnje internacionalizacije itd. Ovirati izbiro učnega jezika z zakonodajo za vse enako ni smotno.

Domnevam, da je srednjeročno rešitev, pa ne le za R Slovenijo, potrebno iskati v načelu enakopravnosti evropskih jezikov, pa ne le v »Bruslju«, temveč tudi v vsaki članici EU posebej. To pa v vsakdanjem življenju lahko pomeni uzakonitev, če je ta sploh potrebna, vsaj dvojezičnosti po osebni izbiri.